Bat. Gen.
XXII
479

Item id: 0710206903

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 19 Maret 2012
No. Induk : 20785/PN-MUSEUM/12
BIB - ID : 10585960
Beli / Hadiah : Ex. Museum

XXII 139.
1688
Pp 286, 6vo

BRIEVENVERVOER OVER LAND NAAR INDIË DOOR DE O.-I. COMPAGNIE IN DE 17DE EEUW.

DOOR

P. A. LEUPE.

Is het algemeen bekend, dat men het aan den ijver en de onvermoeide pogingen van den Britschen zee-officier THOMAS WAGHORN [1]) te danken heeft, dat we in onze dagen in het bezit zijn van eene snellere en geregelder gemeenschap met Indië dan vroeger, zoo gelooven we dat het minder bekend is, dat er reeds in de eerste helft der 17de eeuw een brievenvervoer uit Nederland over land naar Indië plaats had. Het was de Oost-Indische Compagnie, die van dezen weg gebruik maakte, om hare brieven derwaarts te zenden en van daar te ontvangen, en waarvan we reeds met een enkel woord gewag maakten — op bladz. 91 — van de in de noot aangehaalde Overlandreis.

De Bewindhebbers waren te wel overtuigd van het groot belang, dat zij er bij hadden om ook langs een anderen weg, dan die om de Kaap de Goede-Hoop in betrekking met

[1]) Zie over hem eenige aanteekeningen achter „Eene overlandreis uit Indië naar Nederland 1674—1675" in de Bijdragen tot T.- L.- en Volkenkunde van N. I. N. V. 6e deel blz. 143.

KON. INSTITUUT VOOR TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NED. INDIË

Indië te komen; vandaar dan ook dat ze nauwelijks voet op het vasteland van Indië bekomen hadden, of ze wenschten pogingen in het werk te stellen om daartoe te geraken. Want in de instructie, die door hen aan den Admiraal PIETER WILLEMSZ. VERHOEVEN, toen deze in het jaar 1607 met een vloot, bestaande uit dertien schepen, de vaderlandsche havens verliet met bestemming naar Indië, werd ter hand gesteld, vindt men reeds het volgende belangrijke artikel opgenomen. „Oock sall alle devoir gedaen werden, om te practiseren, dat men van Calcoutin [1]) op de Nederlanden mocht adviseren, tzy over Ormus, Aleppo ofte Tripoli, de brieven adresserende an den Clariss. BERNARDO JUSTINIANO tot Venetien, ofte andersins over Aegipten langs Aden op Alcayro aen ANTONIO DONADO, die de brieven van daer voorts op Venetien zall adresseren aan den Illustriss. JOHAN VENDRAMYN; op dat de brieven van een van beyden wt Venetien mochten werden gesonden aen den E. GERRAETH REYNST" [2]).

Het mag wel opmerkelijk genoemd worden, dat de laatst aangegeven weg dezelfde is, die nu met zooveel succes wordt gevolgd, en Aden aan den mond der Roode-Zee een station, waar de stoomschepen hunne steenkolenruimen aanvullen.

Het bleek ons niet, dat de Admiraal VERHOEVEN gevolg heeft gegeven of kunnen geven aan den hem door de Bewindhebbers opgedragen last; er verloopen dan ook eenige jaren vóórdat men over dat onderwerp weder iets in de papieren der Compagnie vindt aangeteekend. Het was den 21sten November 1614, dat de Bewindhebbers aan den Directeur ter kust van Coromandel, WEMMER VAN BERCHEM, schreven: „Wy verstaen wt uwer E. missive [3]) dat die van Goa over landt jaerlyex verscheyden pattemaren ofte despeches krygen 't welcke alsoo ons ook seer dienstich soude wesen; indien 't selve by ons in treyn conde gebracht werden, soo gelieve UE. neerstelyck

[1]) Calicoet op de kust van Malabaar.
[2]) Destijds Bewindhebber, later Gouverneur-Generaal, 1613—1615.
[3]) Van 30 Augustus 1613.

te vernemen hoe en by wat middelen ofte wegen 't selve te wege soude kunnen gebracht werden en met hoedanige costen, te weten: van de Custe aff tot Bagadet (Bagdad) toe, wandt by aldien UE. daertoe middel wiste te vinden, omme de brieven aldaer te crygen ende van daer op de Custe, wy souden wel raet weten om onse van hier op Bagadet te bestellen, ende wederom de geene van de Custe aldaer comende herwaerts over te crygen, waerop wy per naeste UE. advys sullen verwachten."

De kennis van dit bericht was VAN BERCHEM verschuldigd aan een Haarlemschen schilder CORNELIS CLAESZ. HEDA, die sedert het jaar 1610 zich in Naraspoer, Visiapoer en elders onthield en daar voor den Koning en zijne Rijksgrooten werkzaam was. Hij hield briefwisseling met de onzen op de Kust en deelde hun van tijd tot tijd het nieuws mede, dat er aan het Hof alsmede met de Portugeezen in Goa enz. voorviel; in de volgende jaren 1615 en 1616 wordt hij genoemd derde Raad des Konings.

Nog voordat er antwoord op het bovenaangehaald schrijven van de Bewindhebbers was ingekomen, schrijven ze den 26sten November 1616 aan Gouverneur-Generaal en Raden: „Wy hadden by eenige onser vorige brieven geordonneert, daer op ons oock dienvolgende van daer [1]) eenige hope was gegeven, dat men middel soude kunnen vinden om eenige brieven van daer aen ons over land door Persien over Bagadeth ende andere plaetsen sekerlyck te bestellen. Maer alsoo daerop niet en is gevolcht nochte van daer van eenige naerder mentie in de leste brieven en vernemen, willen wy UE. vermaent hebben daerop te letten ende als noch, soo 't voor dese niet en is geschiet, eenige ordre te stellen oft ten minsten alle mogelyck ondersoeck te doen, daertoe ghylieden per avonture by den lest ingestelden handel op Arabien eenige goede occasie sult mogen vinden. Wy en hebben van Joncker OTTO RANTSON

[1]) Het is niet wel op te maken, welke plaats in Indië hier wordt bedoeld.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

die over eenige jaren met onse schepen uytvoer ende overland 't huys gecomen is noyt eenich raport van syne reyse kunnen crygen [1]); verstaen oock dat eenige nu sekere tyt geleden overlandt naer Oost Indyen gereyst syn, daerop wy UwelEdele by onse vorige belast hebben ende als noch belasten ende bevelen wel te doen letten, en geene persoonen off goederen dergeene die in onsen dienst niet syn, wat brieven van voorschrift off recommandatie dat se oock by haer mochten hebben, met onse schepen herwaerts aen te laten comen off aldaer van d' een plaetse op d' ander varen."

Weinige maanden later ontvingen Bewindhebbers eenen brief van den Nederlandschen Consul te Aleppo, CORNELIS PAUW, gedagteekend den 29sten Maart 1617, waarin hij hun bericht, dat er met de karavaan, die van Mekka was teruggekeerd, tijdingen waren medegebracht van het aankomen in de Roode-Zee van twee Hollandsche schepen uit Indië, bevracht met specerijen en andere goederen, die aldaar eene goede markt hadden gevonden. Hij wijst er op welk belang er voor de Compie. in gelegen was dezen handel voort te zetten, daar er door middel der karavanen een groot vertier van specerijen enz. te verwachten was. Hij geeft kortelijk op waaruit eene karavaan is samengesteld, den tijd van vertrek van verschillende plaatsen, terwijl hij er op laat volgen [2]): Hyer door

---

[1]) In de resolutien der Kamer Zeeland den 10den en 11den Julij 1612 leest men, dat TROMONDT SWAEN, dienaar van OTTO RANSSO, den Hoogduitschen Jonker een recepisse heeft gegeven, dat hij al de goederen van de Compie. alhier heeft ontvangen „ende sal voorts met het goet reysen naer Amsterdam." Het werd geconsigneerd aan de Kamer Amsterdam „om met de Bewinthebbers aldaer te volbrengen het contract met hem aldaer ghemaeckt."

[2]) Aengaende de Caruwana van Mecca, daer onder werden verstaen de peregrinen ende coopluyden reysende derwaerts in devotie ende om haer coopmanschap te dryven. Dese gaen te saemen in compaignie ende hebben haeren bestemden tyt van vertrecken als oock wanneer dat in Mecca arriveren, ende weder van daer keeren, het welck jaerlycx eens geschiet, doch

souden UE. oock de middel ende gelegentheyt vercregen hebben om UE. brieven te doen senden aen eenen correspondent in Cayro, ende Alexandrye daer veeltyts gelegentheyt presenteert van schepen op Mercilia (Marseille,) ende Venetia; van waer UE. deselve in posta overlandt condt doen comen ende deselve passage in 't wederom derwaerts schicken van UE. brieven gebruycken."

Het schrijven van Bewindhebbers van 1614, waarvan we hiervoren gewag maakten, was intusschen het volgende jaar op de kust van Coromandel ontvangen, en naar aanleiding daarvan vindt men in de resolutiën van het fort Geldria (Paliacatte) van den 22sten Januari 1616 daarover het volgende opgeteekend:

---

verschricken dese tyden, alsoo de Turcken haer jaerreeckeninge nae de loop van de maene calculeeren.

Alhyer in Aleppo vergaderen de inwoonders van dien, ende van andere omleggende steden, daertoe oock concurreeren de Persianen, Tartaren ende andere Mahumetaensche natie. Dese Compagnie vertreckt op Damasco, alwaer oock een bysondere vergaderinge geschiet die haer aldaer beyde te samen vougen, ende voorts door de woestyne op Mecca trecken. Haer wordt convoy toegevoecht van de Passas ofte Gouverneurs onder welckers gebiet sylluyden passeren, tegen de macht ende aenstoot van de Arrabers. Den Grand Sigr. (Grooten Heer) doet haer oock provisie van eetbaere waeren versorgen ende het water door de woestyne voeren. In Constantinopelen geschiet oock een vergaderinge, dewelcke te water over Cairo trecken, ende altesamen op den bestemden tyt tot Mecca arriveren. Sulex dat in die tyt aldaer groote trafiecque geschiet, soo in speceryen, Indigo ende veel andere Indiaensche waeren. Welcke toevoer van alle soodanige goederen UE. schepen souden connen doen, ende met meerder proffyt als de Indiaenen die met haer cleyne scheepkens dickmaels genomen werden, ende oock veeltyts periculiteren.

Ick achte dat UE. deze handelinge in de Roode zee tot Mocha bequaemelyck sullen connen stabilieren ende tot soo groot advantagie als den Spaignaert in Sinus Persicus (de Perzische Golf) Ormons (Ormus) besitt daer de Turcken over de zyde van Persia trafficqueren."

Men weet dat PIETER VAN DEN BROECKE destijds aldaar den handel op touw heeft gezet, hetwelk aanvankelijk met een goeden uitslag werd bekroond.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

„Naedemael de E. Mayores syn recommanderende geadvyseert te mogen werden, de bequaeme middelen ende met wat costen te weech soude gebracht connen werden, brieven van de Custe naer Bagadet als van daer herwaerts te becomen, ende verstaen hebbende datter in Visiapour een Armeniaen (Armeniër) naturel? is, voor desen onder Keyser RUDOLPHUS, oock den Hertoch van Saxen gedient, die in de passagien wel ervaeren ende genegen is de Cartha (brieven) aen te nemen, alwaert tot Aleppo ofte voorder toe, derhalven goet gevonden aen Sr. WOLFF [1]) te schryven, den voorschreven Armeniaen in Compie. naer Maslipatam (Mazulipatam) te begeven, om dees aengaende breeder te connen communiceren, mits con promiso dito over syne gedane travaelgen te recompenseren."

De uitslag schijnt evenwel niet gunstig geweest te zijn, want de Directeur, SAMUEL KINDT, berichtte bij zijnen brief van den 15den April uit Mazulipatam aan de Bewindhebbers: „Hebben volgens UE. advyso laten vernemen door wat middelen jaerlycx advysen van de custe op Bagadet souden mogen senden, ben bericht sulcx seer tedieus [2]) met groote dispence, de periculen van onveylighe passagien seer incerte souden toegaen, door oorsaecke d' oorloghe van den Achabaer [3]) desgelycx den Sabas? [4]) Coninck van Persiën, die men ruchte [5]) den Turck Babilonien affgenomen (heeft?) alsmede d' onveilicheyt omtrent Ormus door de Poortugyssen; waertoe oock qualyck getrouwe Pattamars te becomen (zouden zijn?). Van de Srs. uyt Visiapour verstaen van seeckeren Armeniaen, presenteerende onse cartas op Aleppo te brengen, mits recompence; hebbe ditos gerecommandeert den voorschr. Armeniaen naer ons comptoir Maslipatan te bewillighen, om dees concernecrende naerder bericht, tot UE. naerder advyso te nemen. Myns bedunckens den vaert van 't patria recht uyt naer de custe ende van hier weder costyn gecontinueert synde, moghen de advysen UE.

[1]) De opperkoopman LEONARD DE WOLFF was als diamantkenner in dienst der Compagnie aangenomen en te Visiapoer gevestigd.
[2]) Niet wel leesbaar. [3]) Shah Akbar? [4]) Shah Abbas. [5]) Bericht?

PERPUSTAKAAN NASIONAL

gevouchelyck ter hant comen." Terwijl door den opperkoopman PIETER GILLISZ. RAVESTEYN, op zijn vertrek van Mazulipatam naar Visiapoer staande, reeds den 16den Maart te voren over dat onderwerp aan de Bewindhebbers der Kamer Amsterdam in de volgende bewoordingen was geschreven: „Om UE. advysen van hier over Bagadet te werden toegesonden, gelyck als door de Portugysen van Goa wert gedaen, sal UE. verstaen, dat hare brieven op Ormus te water senden, dat wel twee deelen in den wech van hier oft daer avanceert; want van hier moet men door verscheyden Coninckryeken reysen, die d'een met d'ander in oorloch (zijn?) de Caffylis (karavanen?) door dien lancksaem ende niet segure en reysen; dan achte niet onversocht sal blyven, waertoe te synder tyt mynen dienst aen de Raden sal voordragen om de reyse over Bagadet naer 't patria te doen, om dat UE. de rechte onderrichtinge daervan mochte becomen" [1]).

Het verzenden der brieven van de kust van Coromandel over land naar Bagdad bleek echter aan zoovele moeilijkheden onderhevig te zullen zijn, dat we niet gevonden hebben dat men het heeft beproefd; er verloopen dan ook nu weder eenige jaren voordat de zaak weder bij de hand werd genomen. Het was aan den koopman HUYBERTO VISSNICH voorbehouden er den eersten stoot aan te geven; deze was namelijk in 1623 van Mazulipatam naar Perzië gezonden, om aldaar in het belang van de Compagnie werkzaam te wezen en te trachten den handel te openen. Na in Gamron verlof te hebben verkregen om de medegebrachte goederen op te slaan, vertrok hij naar Ispahan, waar hij door tusschenkomst van eenen Hollander, JAN LUCASZ. HASSELT [2]), vermoedelijk mede een schilder, een firman van den Vorst verkreeg, waarbij aan de Hollanders de handel in zijn rijk werd toegestaan. En daar

---

[1]) Wat er met dien Armeniër verhandeld is geworden blijkt uit de papieren niet.

[2]) Hij kwam eenige jaren later met den Ambassadeur van den koning van Perzië in Nederland.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

het uit zijne brieven blijkt, dat hij vroeger eenige jaren in Turkije in den handel had doorgebracht, zoo is het te veronderstellen, dat hij met de reisaangelegenheden bekend zal geweest zijn, zoodat hij den 15den November 1626 een verslag van zijne verrichtingen over Aleppo naar het vaderland zond, dat op den 19den Januari 1624 door een tweede gevolgd werd, waarin hij zegt: dat hij dat zendt met een bode van een Armeniër, en alzoo de passagiën — door den oorlog — op Aleppo gesloten waren, en de bode een langen en onzekeren weg zoude moeten nemen, zoude hij het kort maken.

Den juisten datum van den aankomst dezer eerste brieven uit Ispahan naar het vaderland gezonden, bleek ons niet, maar daar Bewindhebbers den 2den November 1624 over Aleppo aan VISSNICH schrijven: „Met hetzelve jacht (Heusden) hebben tydinge becomen hoe UE. daermede vertrocken syt geweest op Mocha ende van daer na Ormus, ende dat van daer met het Cargasoen voor Parsia dienstich waert getrocken naer Spahan. Van UE. bejegeningen, goet onthael, openinge van den handel, vercoopinge van de Cargasoenen van Heusden, de Vrede ende Weesp, syn wy over Aleppo verwitticht geworden door uwe brieven uyt Spahan, dato 15 November 1623 ende 19 Januarij 1624 in een packet, 't welck van Liorne (Livorno) ons is toegekomen, in dese maent October;" zoo zoude hieruit blijken dat het pakket nagenoeg een jaar onderweg is geweest. De oorlog tusschen Turkije en Perzië had dit lange oponthoud veroorzaakt. In de geleidende missive van den koopman LAURENS DE CROY — door wiens tusschenkomst het genoemde pakket van Aleppo over Livorno naar het vaderland was verzonden — schrijft deze den 26sten Mei 1624 aan Bewindhebbers: „Het ingesloten pacquet is my behandicht van eenen Armenier, denwelcken niet opgehouden hebben, maer metterdaet (onmiddellijk?) met brieven aan Sr. HUBERT VISSNICH wederom gesonden naer Espahan. Ick hebbe den boede 8 realen van achten [1]) gegeven, volgens het order van Sr. HUBERT

[1]) 1 Reaal van 8° = 6 Shel. = 48 St. = *f* 2.40.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

VISSNICH ende twee r^o. van achten aen eenen persoon die my den boede heeft doen vinden, want hy verborgen was ende om de troubelen tusschen deese twee coningen vreesde syne brieven te openbaren. S^r. VISSNICH had eenen anderen boede gesonden op 15 November, denwelcken in de stadt van Rauwan bey Arserom (Erzeroum?) langen tyt is blyven liggen, omdat door de voorgenoemde troubelen niet en dorfde overcomen ende daernaer door manquement van reysgelt is wederom naer Espahan moeten keeren, soodat de brieven deucke de origineelen van dese sullen geweest syn, my ter hant niet en syn gecomen. UE. sullen gelieven de tien realen van 8°. goet te doen aen menheer den Consul CORNELIO PAUW, want ick die hem op reeckeninge hebben gestelt; Sr VISSNICH hadde my geordonneert eenich gelt van den Heer DAVID DE WILLEM in Aleppo te ontfangen, maer d^o. WILLEM seyt geen ordre te hebben dat te geven. Hier en manqueeren geen commoditeyten dagelycks om op Persia te schrijven, waerom UE. sullen gelieven my daerin te commanderen ende sullen gedient werden in dat ende alle andere daer my nut sullen toewesen ordeelen [1]."

Hoewel DE CROY berichtte, dat er dagelijks gelegenheid bestond om brieven naar Perzië te zenden, blijkt het echter dat op de spoedige overkomst aldaar niet veel te rekenen viel; want de brieven, door de Bewindhebbers den 24sten December 1624 over land naar Perzië gezonden, waren VISSNICH den 26sten December 1625, toen hij, met de schepen te Gamron aangekomen, de duplicaten ontving, nog niet ter hand gekomen. Een geruimen tijd bleef ten gevolge der onlusten tusschen Turkije en Perzië de moeilijkheid in het verzenden van

---

[1]) Volgen nog eenige berichten, als de overwinning door SHAH ABBAS op de Turken behaald, de verovering van Babilonië, Mossul, alias Ninivé, enz.

Dat er reeds vroeger brieven uit Aleppo in het vaderland kwamen, behoeft dunkt ons geen betoog, althans sedert 1614 dat aldaar een Nederlandsche Consul resideerde, hetzij dan dat deze zijne brieven over Constantinopel dan wel over Frankrijk of Italië verzond.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

brieven bestaan; den 17den Augustus 1626 schrijft VISSNICH onder anderen: „Myne gebiedende Heeren, de nevensgaende copyen syn de vierdubbelde van eender inhouden, UE. soo uyt 't leger, Casbin ende Spahan toegesonden; niettegenstaende de groote oncosten tot de bestellinge per Aleppo over deselve brieven gedaen, twijffele ofte door de onseeckerheyt der passagie, vermidts d'oorloghe sullen ter hant gecoomen syn. Op 25 Julio sijn mijn geworden twee UE. missieven van dato 5 Januarij met het retourneren van eenen expressen, die met myn brieven als die van Battavia ende Suratte op Aleppo gesonden hadde; wil verhoopen dat cort naer het schryven derselve, de schepen Dordrecht ende Weesp costy wel sullen gearriveert wesen, 't welck verlange te vernemen. Over de poincten door UEd. myn aengewesen sal UE. hier vervolgens deselve beantwoorden. Aengaende de missieve aen Haare Hooge Moog. geschreven, alsoo den inhouden derselver geenszins de affairen van UE. preiuditierende was, advyserende Haare Hooge Moog. de coompste des Ambassadeurs ende de Batailie tegens de Portegesen voor Gamron geschiet; hebbe deselve ten respecte des waerdicheyts van Haare Hooge Moogende geslooten aen UE. overgesonden; doch bespeure uyt UE. schryven dat beter waere geweest deselve open hadde gelaeten, doch alsoo van cleyne importantye ende myne subiectie (mijns oordeels) niet minder schuldich was, hebbe de openinge oock de bestellinge aen UE. authoriteyt laeten staen [1]). Dat UE. ver-

[1]) De Bewindhebbers hadden hem den 5den Januari 1626 geschreven: (Na de ontvangst bericht te hebben van zijne brieven van 6 Mei 1624, 9 Sept. 1624, 9 Febr., 17 Febr. en 10 April 1625):

„UE. sal in toccomende wel doen ende alleen schryven aen ons ende aen niemant anders, want wy de tydingen ende constitutie aldaer best sullen mesnageeren, behalven dat UE. immers ten minste uwe brieven open had behooren te senden, die wy (sulex goet vindende conden sluyten en aen H. H. M. overleveren oft ten minste hadde UE behoort daervan copy aen ons te senden, opdat wy conden weten wat gy schryft) maer gelyck als boven geseght is UE. en zal in toccomende aen niemant schryven als aen de Compagnie selffs."

PERPUSTAKAAN NASIONAL

wondert syn sedert myne brieven van den 10den April geen naerder schryven van hier becoomen te hebben, UE. syn verseeckert dat het aen geen naerstigheyt, maer aen de onseeckere passagie ontbreeckt, soo door de rebellen van ABASSA PASSIA [1]) als door de belegeringe van Babiloniën, niettemin hebben UE. met brieven van dato 11 September onder coverte aen den Heer CORNELIO HAGA, over Constantinopilen geschreeven, welcken bode wy verstaen dat onderwegen omt brengen der brieven dootgeslaegen is, gelyck oock eenen anderen bode die uyt het leger van Z. M. per Aleppo meenden te gaen, sulex eenige maenden synde verloopen dat noch op Aleppo noch van Aleppo harwaerts eenige brieven hebben connen gesonden werden."

Bij deze gelegenheid verzond hij op Aleppo, per via de Babiloniën, eene missive van Zijne Majesteit — in antwoord op die van H. H. M. aan den vorst van Perzië gezonden — „op dat sooveel te eerder overcoome." De copieën van deze werden door hem 23 April en 23 Mei 1627 verzonden; bij die van laatstgenoemden datum voegt hij deze woorden: Dese copye al soo heel onseecker is oft op Aleppo, Smiernen (Smirna) ofte Constantinopelen sal aenlangen, sende meer tot voldoeninge van UE. ordre [2]), als uyt vertrouwen dat sal terecht raecken, wesende (wetende?) de cooplieden die dese medenemen selve niet wat passagie sullen connen reysen."

Bij herhaling komen Bewindhebbers in hunne brieven, zoo aan VISSNICH als aan Gouverneur-Generaal en Raden van Indië, terug op het belang, dat er voor hen in gelegen was, steeds brieven over land uit Indië te ontvangen; en toen VISSNICH verzocht uit zijne betrekking te mogen worden ontslagen, werden Gouverneur-Generaal en Raden aangeschreven [3])

---

[1]) ABBAS PACHA?

[2]) Brief van 4 Augustus 1626.

[3]) 25 October 1628. Hij schijnt zijnen vervanger niet afgewacht, maar zich aan 's Compagnies dienst onttrokken te hebben, en is in 1630 in de nabijheid van Aleppo door order van den vizier USREFF PACHA vermoord, daar deze hem voor een spion hield.

Zie een brief van CORNELIS HAGA uit Constantinopel van den 7den Aug.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hem door een bekwaam persoon te laten vervangen, „ende in zyne instructie sullen UE. hem expresselyck beveelen, dat hy met ons over Bagadeth ende Alep ofte Constantinopolen sal hebben te corresponderen, met goede geëxtendeerde brieven, alles in 't breede vervattende, daeraen ons gelegen is, ende dat soodanige brieven sal senden, ten minsten alle twee maenden eens, met het dubbel van de voorgaende."

Zeer gevoelig toonden zich Bewindhebbers in hun schrijven aan Gouverneur-Generaal en Raden van Indië, den 24sten September 1636, dat zij niet evenals de Engelschen brieven hadden ontvangen. „Den directeur (van Perzië) NICOLAES JACOBSZ. OVERSCHIE schryft in zyne missive aen UE. dato 15 Maert 1635, dat verscheyde brieven over Aleppo aen de Compagnie hadde bestelt en aen Sr. JAN VAN PEENEN geconsigneert; onder anderen een in dato 24 January 1635 die by ons nooyt ontfangen is; synde syn jongste ons over Aleppo toegecomen dato . . [1]) October 1634.

Wy syn daerover te meer verwondert, omdat hy aldaer geen port betaelt, ten sy hem blycke by de handt van voorn. VAN PEENEN dat d' selve wel ontfangen syn. Waeraen het nu voorder mach haperen dat ons de brieven soo wel als d' Engelsche [2]) niet behandicht werden, cunnen niet bedencken; ende also nu geresolveert blyft dat alle Indische retouren sonder distinctie van Battavia naer 't vaderlandt in eene vloote gesonden sullen werden, sullen wy Syn Ed. met een briefgen aenmaenen, dat over Aleppo over verscheyden wegen en aen verscheyden parsoonen gesonden te mogen werden."

Het verzenden der brievenpaketten door tusschenkomst van den koopman VAN PEENEN te Aleppo duurde slechts wei-

---

1632. Kronyk Hist. Gen. 1868 blz. 414. In het Memorandum, door DIRCK SARCERIUS aan zijn opvolger BERCKHOUT in Gamron gelaten, 1655, zegt deze, dat hij „HUBERTI VISNICH omtrent Aleppo (apparent niet anders dan tot een regtvaardige straffe) vermoord is" enz.

[1]) Niet ingevuld.

[2]) Hieruit blijkt dat ook de Engelschen reeds hunne brieven over Aleppo ontvingen.

nige jaren; de opperkoopman WOLLEBRANT GELEYNSZ. DE JONGE, Directeur van den handel in Perzië, berichtte aan de Bewindhebbers, bij zijn brief uit Ispahan van den 5den October met een P.S. van den 20sten derzelfde maand 1641 het onderstaande:

„Desen gaet onder couverte van de Fransche Carmeliter Papen in Spahan morerende, om nu door haer confraters in Bagadet ende Aleppo woonende, by d' eerste offrerende gelegentheyt naer Nederlant aen UE. te zenden; waervan ons toezegginge gedaen hebben; willen hoopen deselve door de goede recommandatie aen ditto's effectn sorteeren ende UE. ter behoorlycke tydt toecoomen sal. Bequaemer middel als over deesen wech hebben voor present niet, alsoo verstaen Sr. VAN PEENEN voortaen zich zelven om eenige brieven harwaerts ofte darwaerts te zenden, niet meer bemoeyt; dier oorsaecke deesen middel moeten gebruycken, te meer (als vooren geseyt) de paepen ons toeseggingе gedaen hebben, sorge te willen dragen, dat by d' eerste offrerende gelegentheyt UE. toegesonden werde; dat Godt geeve ende haere beloften presteeren."

De in het begin van dit jaar naar Nederland gezonden brieven, waren mede reeds door hunne tusschenkomst naar Aleppo verzonden, en men had van daar bericht bekomen, dat ze met hunne brieven „per mare" met een Fransch scheepje naar Frankrijk waren afgezonden.

Er zou echter weldra eene andere gelegenheid worden gevonden om de brieven op Aleppo te verzenden en wel over Bassora, aan het einde der Perzische Golf gelegen.

In 1645 was de koopman DIRCK SARCERIUS met eenige ondergeschikten van Gamron derwaarts gezonden, ten einde aldaar het belang van den handel der Compagnie te bevorderen. Hij zond den 9den Augustus 1645 de door hem medegebrachte pakketten, waarbij hij de zijne gevoegd had, van Bassora naar Aleppo met twee expres daartoe afgehuurde loopers; „om by ziekte ofte overlyden van d' eene, den anderen als dan de boodschap voorders voltrecken mochte." In den brief ten geleide aan het adres van de Nederlandsche factors aldaar,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

de Sieurs JOAN VLASBLOEM en GUILLIELMO BOLLIUS, verzocht hij die pakketten zonder eenig tijdverzuim met de eerste en best voorkomende gelegenheid te willen verzenden.

Deze eerste proef slaagde evenwel niet best; in het door hem gehouden dagboek leest men hierover het volgende:

Ady 16 December, tegen den avondt wierde ons naer langdurigh te gemoet zien, door den Moorschen maeckelaer HAGIA AMETH bericht gedaen, dat een der twee by ons op den 8sten Augustus passato affgesonden expressen naer Aleppo, van daer huyden gantsch sieckelyck op een cameel binnen de stadt was gebracht; item dat denselven in 't opreysen door maele (slechte?) rescontre van roovers, syn metgesel, die dittoos om 't leven hadden gebracht, was quyt geraeckt, ende hy selven swaerlyck verwont, echter den dans noch waere ontsprongen, ende naer groot suckelen, synde syn paert gestoolen, in Aleppo aengelanght, gelyck sulex by de Nederlantsche factoors aldaer JOAN VLASBLOEM en JEREMIAS BOLLIUS in haere missive van dato 10 October jongstleden, die ons gemelde maeckelaer nu mede ter handt stelde, wierde geconfirmeert, ende dat alvorens terselver plaetse aenquamp, twee maenden in den wegh was geweest, hebbende daerenboven 't pacquet aen onse Heeren Mayores in 't patria, welcke in meeninge waren binnen 3 à 4 dagen met een goet Frans schip per Marseyllen ende soo voorts te versenden, opengebroocken bevonden; recommanderende zylieden mede, dat by al dien in toecomende weder eenige boden quamen per costy te senden, deselve aen de Padres Capucynen wilden addresseren, om als dan aen hunlieden t' overhandigen, sonder den waerom te mentioneren."

Genoemde heeren hadden bij dezelfde gelegenheid eenige Europeesche couranten aan hem toegezonden [1]).

Ook nu missen we de gegevens, waaruit zou kunnen blijken wanneer deze brieven in het vaderland zijn aangekomen; ze worden vermeld in den brief aan de Hooge Regeering te Batavia van den 10den Maart 1646.

---

[1]) Er wordt niet gevonden welke Couranten dit waren, dat te bejammeren is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Langs dezen weg werden nu voortaan de brieven-pakketten van Suratte, de kust van Malabaar, Ceilon, Coromandel, Bengale, Malakka, Batavia, ja van China en Japan, die langs verschillende wegen te Gamron aankwamen, van daar meestal te water door den Persischen Golf, soms ook over land naar Bassora verzonden, van waar ze eerst met expres daartoe afgehuurde, en later met vaste in dienst der Compagnie aangenomen loopers of koeriers naar Aleppo werden gebracht, om dan met scheepsgelegenheid naar Europa hunne verdere destinatie te bereiken.

Enkele jaren maken hierop eene uitzondering, wanneer namelijk Bassora en omstreken door oorlog of onlusten geteisterd werd, waardoor de Paters Carmeliten meermalen genoodzaakt werden de stad te verlaten en naar Bagdad te vluchten [1]); hadden ze hun klooster weder betrokken, dan gaven ze hiervan aan de bedienden te Bassora of te Gamron kennis, en het brievenvervoer had dan weder op de vroegere wijze plaats.

Het zal wel onnoodig zijn er op te wijzen, dat het verzenden der brieven steeds aan vele wisselvalligheden bleef blootgesteld, en dit zoowel wat het vervoer zelf betreft als den tijd, dien men noodig had om Aleppo te bereiken. We hebben reeds gezien aan welke ontmoetingen de Pattemaars soms blootstonden, en hoe hunne pakketten hun door Arabische roovers ontnomen werden; dit geschiedde niet om in het bezit van die pakketten te geraken, maar ze verkeerden in den waan dat er juweelen in werden verzonden.

Van Bassora werd de weg door de woestijn genomen, hoewel ze gevaarlijker was dan die over Bagdad; ofschoon ook deze niet zonder gevaar was, had de eerste dit voor, dat ze veel korter was, daar men in 28 of 30 dagen te Aleppo kon wezen, terwijl men integendeel van Aleppo tot Bagdad 20 dagen noodig had en van daar tot Aleppo nog 42 dagen, door of langs de steden Tiscer, Tigriet, Mousol, Nissebeen, Koets-

[1]) In dergelijk geval werden de brieven van Gamron over Ispahan en Bagdad naar Aleppo gezonden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hasar, Orpho en Biere [1]), zoodat het meer dan de helft verschilde; de afstand tusschen Aleppo en Alexandrette was niet groot, men legde dien in twee dagen af. Toen de Nederlandsche koopman NICOLAAS MOSTERT, op den 1sten Maart 1665, de pakketten naar Alexandrette had verzonden, ontving hij den 6den daaraanvolgende, met een expressen koerier, brieven uit Gamron van den 9den Januari te voren, met verzoek die zoo dra mogelijk verder te willen zenden. In de hoop dat het scheepje Jezus Marie, waarmede de reeds gezondene pakketten naar Venetië stonden overgevoerd te worden, nog niet zoude zijn uitgezeild, zond hij het laatst aangekomen pakket met een expressen Walach (?), die aangenomen had het in 18 uren over te brengen.

Maar voordat de brieven het vasteland van Europa bereikten, hetzij dan Venetië, Livorno of Marseille, verliep er gewoonlijk wederom een geruime tijd; want niet altijd lagen er schepen zeilree, wanneer de pakketten in Aleppo aankwamen, en waren ze eindelijk aan boord, dan nog liepen ze gevaar hunne bestemming niet te bereiken, maar in handen te vallen van zeeroovers, die den Archipel en de Middellandsche Zee onveilig maakten. Zoo was van de twee pakketten van den 16den Juni 1660, uit Gamron, een aan boord van de St. Jean Baptiste naar Venetië gezonden; dit schip werd door Tripolitaansche zeeroovers in brand geschoten; het tweede pakket werd met het schip door de Algerijnen genomen, zoodat geen van beide terecht kwam. En wanneer men nu bedenkt in welken toestand zich het postwezen in de 17de eeuw in Europa bevond, dan zal het geene verwondering baren, dat de brieven tusschen de zes en zeven maanden onderweg zijn, van het oogenblik dat ze Gamron hebben verlaten, totdat ze te Amsterdam aankomen.

---

[1]) Zie het Dagregister eener overlandreis blz. 108, aangehaald in de noot op blz. 54.

De weg over Bagdad werd gewoonlijk door de Cafila's genomen, omdat men daar overal water vond, en in de woestijn soms in drie à vier dagen niet.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

De brieven, die uit Nederland naar Indië werden gezonden, volgden gemeenlijk denzelfden weg; ze gingen van hier ook over Marseille, Livorno of Venetië, soms ook langs de drie wegen te gelijk; zoo schreef onder anderen de koopman JEAN LEGOUCHE, aan den Directeur te Gamron JOAN BERCKHOUT, uit Amsterdam den 5den November 1655: „Mr. Gisteren hebben over Marseille gesonden een gelyck pacquet, desen gaet over Venetiën, en noch een ander met desen post op Livorno, om per d' een off d' andere vias op spoedichste door Sign. NICOLA MOSTAERT van Aleppo UE. toegesonden te worden.

De vergaderinge ten 17de. tegenwoordich, door de contagieuse sieckte, tot Haerlem gehouden, my dese versendingh gerecommandeert hebbende; Godt geve UE. die op spoedichste moogen toecoomen; die op Suratte aen den Directeur HENDRICK VAN GENT, can UE. hem op 't bequaemste connen laeten toecomen, waermede besluytende, sal naer myne salutatie verblyven van UE. enz."

Wanneer de brieven op de laatste wijze verzonden werden, dan werden hiervan later geene kopieën gemaakt. Het spreekt van zelf, dat de pakketten, naar Indië verzonden wordende, aan dezelfde gevaren waren blootgesteld als die, welke van daar in Nederland kwamen; in oorlogstijden werd dit gevaar nog vergroot door den toeleg der Engelschen of Franschen om zich van de pakketten meester te maken of op ze te houden.

„Het is met reden bedenckelyck — zoo schrijven Bewindhebbers aan de Hooge Regeering den 16den Mei 1670 — dat in de voorschreven brief (28 Febr. 1669) wort geschreven, dat de Carmelitanen in Bassora, aen dewelcke onse brieven, soo gaende als comende, overlandt werden geaddresseert, ende die de sorge van deselve voorttebestellen wort aenbevolen, alle Francen syn; om kennisse van onse saecken ende gelegentheden mitsgaders doen ende verrichten te hebben, laet die natie haer tegenwoordich veel gelegen syn, mits welcke te wenschen waeren, dat men andere vertrouwde luyden ten eynde voorschreven konde uytvinden."

Het jaar te voren (24 Aug. 1669) wordt aan den Directeur van den handel in Perzië, door Bewindhebbers geschreven:

PERPUSTAKAAN NASIONAL

„de brieven na 9 Mey over lant uyt Persien, kunnen wel opgehouden worden by deze oft geene Europesche natie, wanneer ze haer daeraen willen laeten gelegen syn; vermits deselve de handen van haere Geestelyckheyt veel moeten passeren, kan haer sulex niet wel ontstaen, derhalven sal in 't schryven over dien wegh met circumspectie moeten worden gegaen."

We zouden deze aanhalingen wel kunnen vermeerderen, maar het medegedeelde zal wel voldoende kunnen geacht worden; we moeten echter om der waarheidwille er bijvoegen, dat men van onze zijde er ook wel op uit was, om in oorlogstijden zich van de brieven meester te maken. Van Bassora schrijft de resident den 5den Augustus 1665, aan de Bewindhebbers, dat de Engelschen mede pakketten brieven ontvangen hadden „op welcke om te attrapperen zal worden aengeleyt, om te ondernemen of daeruyt niet eenig voordeel ten dienste van de Generale Compagnie in Indië te vernemen waeren." De Engelschen en de Hollanders waren kooplieden en hadden er belang bij, om zooals men dit wel eens noemt, elkander een vlieg af te vangen. De tijd, dien de brieven uit Nederland naar Perzië onderweg waren, was gewoonlijk ook tusschen de vijf en zes maanden, wanneer ze langs de hiervoren aangehaalde wegen werden verzonden. Het maakte eene uitzondering, dat de brieven van de Bewindhebbers van den 29sten Januari, 1665 binnen de vier maanden te Gamron en wel op den 24sten Mei waren aangekomen [1]); nog korter waren de brieven onderweg geweest, die uit Amsterdam den 8sten Mei van hetzelfde jaar waren verzonden. „Soo deese dus verre, om per eerste occassie te zenden, getermineert lach, gewert ons per via de Aleppo, op primo deses, UE. H. Achtb. gesonden packet N. 3 over den wegh van Marseille, de dato 23 April deses jaers uyt Middelburgh gesonden en bygevoegde uyt Amsterdam van 8 Mey, *dat al spoedich overgelopen is*,"

[1]) Ze hadden daaruit met verwondering vernomen, dat de Engelschen den oorlog tegen den Nederl. Staat hadden begonnen, zonder oorlogsverklaring te nemen, en aanhaling van een aantal schepen, enz.
Missive, Gamron 24 Juni 1665.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

schrijft de resident JOAN DE VOGEL den 5den Augustus 1665, aan de Bewindhebbers uit Bassora, derhalve binnen de drie maanden [1]).

Wanneer soms door eene of andere omstandigheid, brieven uit Nederland over Kaïro werden gezonden, dan hadden deze geene spoedige reis; dezelfde brieven, waarvan hiervoren de aankomst gemeld wordt op den 24sten Mei 1665, kwamen te Gamron over Kaïro den 7den November 1665. „Een derde packet van opgemelden datum (23 April en 8 Mei) is door eenige Arabische roovers verscheurd, en weinig papieren in Aleppo gebragt, die ons syn toegekomen. Het packet dat over Al Cayro was gesonden, kwam ons eerst den 7den November met brieven van den 29sten en 30sten January 1665, sulex dien wegh niet sal behooren te worden gebruyckt, synde 't selve te verre van de handt en de bestelling onsecker [2])."

Ook over Smirna hadden de brieven eene lange reis; de brieven van 15 Mei 1671, en die van 29 Augustus van hetzelfde jaar, werden eerst te Gamron den 19den en 26sten November 1672 ontvangen, „houden aldaer (Smirna) de packetten op, tot dat er Armenische coopluyden naer Spahan reysen; van daer doordien sy langsaem reysen, het oponthoudt. Wy hebben derwaerts geschreven [3]) om in het vervolg ze met een expressen op Spahan te zenden, ende zoo ze geen trouwe loopers hebben, alsdan over Aleppo aen de Heeren FOUQUIERS [4]).

---

[1]) In de eerste dagen van November 1667, werden te Gamron ontvangen brieven uit Nederland, loopende tot den 14den Mei en *Nederlandsche Gazettes* van den 30sten Juni, waaruit ze met groote belangstelling vernomen hadden den roemrijken tocht van DE RUYTER naar de Teems, enz.

Missive, Gamron 3 December 1667.

De namen der Couranten worden niet opgegeven; in 1678 worden Amsterdamsche en Haarlemsche Couranten genoemd, die van Aleppo ontvangen waren.

[2]) Brief van Gamron aan de Bewindhebbers, van 19 November 1665.

[3]) Aan de Heeren GROENINCX, HEUSCH en BROEN.

[4]) Missive van Gamron, 27 Januari 1673.

Een enkelen keer vindt men vermeld, dat er te Bassora brieven aankwamen over Tripoli en Groot-Kaïro [1]).

In 1683 schreven de bedienden in Gamron aan Gouverneur-Generaal en Raden van Indië [2]), betreffende het over land zenden der brieven uit Nederland, het volgende: „Dat de brieven van onse Edele Heeren Principalen, die haer Ed. Hoogh. Achtb. gewoon syn over den ordinaire landtwegh, uyt het lieve Patria naer costy over te remitteren, soo nu en dan al wat vry lange suckelen, en ons seer spade komen in handen te geraecken, en is niet de negligentie der Aleppische Consul, dan wel haere wandevoir te imputeren. Maer daervan d' oorsaecke, dat die over Livorne en Venetiën gesonden werden, die nooyt soo spoedigh dan die over Marseille te recht comen, maer al ten meesten deele te soeck raecken, gelyck oock haer Ed. Hoogh. Achtb. daervan voor ettelycke jaeren bericht is gedaen geworden; niettemin naer die waere constitutie eerstdaegs nogh grondiger ons van voorsz. consuls te informeren trachten sullen, onder exhortatie tot dier snelste voortportinge, gelyck oock 't elckens p^r. ons sulcks is geeffectueert, en door die Mess^r. nooyt daerinne gemanqueert, maer de behoorlycke sorge tot dato vigelanter gedraegen geworden; dat oock genoegsaem consteert uyt de laeste brieven de datis 30 November en 25 February, mitsgaders 8 Juny 1682, welcke ons door haere vlyt redelyck spoedig syn toegebracht, en vervolgens door ons op soodaenige tyden en wyse naer d' Indische quartieren voortgeschikt, als UEd. Groot Achtb. (soo verhoopen) reets uyt onse geringe letteren, op den 19^den April pr. 't jacht t. w. [3]) Van der Goes, over Ceylon afgevaerdight, in 't largo gebleecken sal wesen" enz.

De Bewindhebbers kwamen hiertegen op; ze schreven aan de Hooge Regeering te Batavia [4]):

„Soo men aen het voorverhaelde schryven van den 19^den Juny 1683 [5]) soude kunnen defereren, soude de brieven die

[1]) Missive, Bassora 19 Augustus 1665. [2]) Den 31sten Juli.
[3]) Het wapen. [4]) Den 24sten Juni 1684. [5]) 31 Juli 1683.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hier van daen over Marseille gaen, doorgaens spoediger voortganck erlangen ende eerder overcomen, als die over Livorne gesonden werden, dat geensints kan wesen, alsoo wy gewoon syn te gelyck een stel over Marseille en een over Livorne te laten gaen. Evenwel sal het niet ondienstigh wesen, dat sulex naerder ondersocht wordt; mogelyck dat de gelegentheden om voort te raecken tot Marseille meerder voorvallen als tot Livorne."

In hetzelfde jaar 1684, op den 11den December, melden Bewindhebbers aan dezelfde Regeering: „dat zy berigt werden dat in eenige maenden geen schepen van Aleppo in Italie noch Franckryck zyn aengekomen, zoo dat ze in lang geen brieven uyt Persiën vernomen hadden."

Er lag in dit bericht stilzwijgend opgesloten, òf dat er dus ook uit die havens geene schepen te Alexandrette waren aangekomen, waardoor hunne brieven konden worden overgevoerd; òf wel dat de daar aanwezige geene lading hadden kunnen bekomen en derhalve niet konden vertrekken.

Zoo was in den loop der 17de eeuw, het brievenvervoer naar en van Indië geregeld; liet het veel te wenschen over wat spoed, veiligheid en kosten betrof, men zal echter gereedelijk met ons willen toestemmen, dat de Bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie noch kosten noch moeiten spaarden, om ook langs dien weg in correspondentie met Indië te blijven.

AANTEEKENING OP Blz. 70.

Op welke wijze de brieven uit Nederland in Italië kwamen in de eerste helft der 17de eeuw, lezen we in de volgende resolutie van H. H. M. van den 10den September 1633:

Daniel nys, Nederlands coopman te Venetien, levert by request over, dat hy veele jaren onder syn couverte van dese

landen tot Venetien en nae Constantinopolen et vice versa, gesonden had, al de brieven van H. H. M., zoo oock voor de Duytsche vorsten; ter belooning waervoor zyne zoonen PHILIPS, JAQUES en JOHAN van dese vorsten hadden bekomen, het Generael Postmeesterschap, en Commissie om de brieven op en af te zenden, namelijck over Franckfort, Stutgardt, Tubingen, Dutlingen, Schafthausen, Zurich, Splocch, Bergamo, Venetien in 9 a 10 dagen, zonder 's vijandts bodem te raken.

Hy verzoeckt voor zyne zoons almede met het Gen. Postmeesterschap begunstigt te worden, om langs dien weg of andere bequame wegen, om? de brieven in alle diligentie en getrouwicheyt op- en aff te senden; hebbende tot dien eynde een bequaem persoon te Ceulen aengestelt.

Ten zelfde dage werd commissie gegeven voor zijne drie zoons als Generale Postmeesters "van wegen dezen Staet in Duytschland en gantsch Italië, mitsgaders de Levant en de Archipelago."

In 1688 werd er bij H. H. M. "een concept beraamd om de route der posten te verleggen, gedurende by den tegenwoordigen toestand van zaken, om te blijven langs de oostzijde van den Rijn," zijnde de oude route van de posten van Holland op Duytschlandt, Switserlandt en Italien: van 's Gravenhage en alle Hollandsche steden over Nimwegen, door het land van Cuyck op Roermond, alwaer geschiet de vereeniging met die van Braband, en loopen over Erkelens op Cuelen; vervolgens over den Eyfeld, over de Moezel en den Hondtsrugh op Kreutsnacht. Van daer passeren sy aen de westzyde van den Palts, als: Altzey, Franckendael en Spiers op Rheinhausen, synde dicht onder Philipsburgh; alwaer door een commies van den heer Prins van Taxis, de brieven naer Switserlandt en Geneve, van die naer het Rijck en Italien worden afgescheyden; gaende de eerste over Straesburgh en Huningen op Bazel, en die naer Duytschlandt en Italien over Kanstadt op Augsburgh, alwaer weder de separatie naar het Rijck en Italien geschiedt."

Nieuwe route die de posten uyt de Vereenichde Nederlanden

PERPUSTAKAAN NASIONAL

souden kunnen loopen, gedurende de tegenwoordige conjecturen met Franckrijck:

Op Utrecht, Arnhem, Emmerick, Rees, Wesel, Lipstadt, Cassel, Neurenborgh, Augsburgh.

Die naer Franckfort kunnen de zijde van Dusseldorp houden, en (soo lange de Franschen over de Rijn gaen) met die van de Stadt Ceulen, door den Westerwald aen de Oostzyde van den Rijn derwaerts loopen; sijnde de route van de soogenaemde coopmanspost. Want de tegenstaende postroute over de Moesel is den loop der Keyserlycke posten, om Braband te favoriseren voor die van de Vereenichde Nederlanden.

Resolutie van H. H. Mog. van den 13den November 1688.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

